

Σχόλιο (μερικό) στις Βιβλιοκρισίες του Λίνου Πολίτη

Λίνος Πολίτης,
*Οι βιβλιοκρισίες, 1926-1973. Θέματα της
λογοτεχνίας μας - Έκδοτικά - Σολωμικά -
Παλαιογραφικά, Μορφωτικό Ίδρυμα
Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2002, σσ. 490.*

Ενα από τα πιο απολαυστικά φιλολογικά αναγνώσματά μου ήταν οι βιβλιοκρισίες του αείμνηστου Λίνου Πολίτη στα *Έλληνικά*, τό σημαντικότερο ελληνικό φιλολογικό περιοδικό στα χρόνια μας, που συνδιευθυντής του, μαζί με τον χαλκέντερο Στίλπωνα Κυριακίδη, υπήρξε για μεγάλο διάστημα ο Πολίτης. Διαβάζα εὐχαρίστως ακόμη και τις βιβλιοκρισίες για παλαιογραφικές ή κωδικολογικές εκδόσεις, για πράγματα δηλαδή που μου ήταν κι έξακολουθούν να είναι άγνωστη γη.

Υπάρχουν βιβλιοκρισίες του στα *Έλληνικά* που έχω διαβάσει περισσότερες από δύο φορές, με ωφέλεια που αυξάνει από την κάθε νέα ανάγνωση. Εκείνο που τις καθιστούσε, για μένα τουλάχιστον, έλκυστικές, ήταν, εκτός από τό περιεχόμενό τους, τό απέρριτο ύφος και ή ισόρροπη εξέταση του γράμματος και του πνεύματος του βιβλίου που κρινόταν. Ο Λίνος Πολίτης ήταν αυστηρός φιλόλογος, αλλά δέν καταντούσε άνιαρά σχολαστικός όταν εξέταζε τό γράμμα, ούτε ενέδιδε, κρινοντας τό πνεύμα, στόν πειρασμό της περιπλοκής και σχεδόν συνθηματικής έκφρασης.

Μιά άξια του ονόματός της βιβλιοκρισία των *Βιβλιοκρισιών* προϋποθέτει ότι ο συντάκτης της διαθέτει επαρκείς γνώσεις μετρικής, έκδοτικής των μεσαιωνικών και νεοελληνικών κειμένων, παλαιογραφίας και, προπάντων, άριστη γνώση του σολωμικού έργου και των προβλημάτων του. Δέν τίς διαθέτω, επομένως δέ μου επιτρεπόταν να πατήσω τό έδαφος των *Βιβλιοκρισιών*. Ριψοκινδυνεύω όμως, άφρονός γιατί εύεργετήθηκα από την ανά-

γνωσή τους, άρα όφελω να καταβάλω ένα μικρό αντίτιμο, και άφετέρου για να γίνει κάπως γνωστότερη ή ύπαρξη του βιβλίου.

Χρησιμοποίησα λίγο πιο πάνω ένα εμφαντικό προπάντων για να υπογραμμίσω την ιδιαίτερη σημασία του τμήματος «Σολωμικά» των *Βιβλιοκρισιών*. Τό συγκροτούν όχτώ βιβλιοκρισίες που έκτείνονται σέ 104 σελίδες (301-404). Θα μπορούσαν να αποτελέσουν μόνες τους ένα βιβλίο, Ικανό να δώσει άρκετά καθαρή εικόνα του προσώπου και του έργου του Σολωμού ακόμη και σέ άναγνώστη έντελώς άκατατόπιστο. Ο *Σολωμός στα γράμματα του* είναι ό τίτλος ενός μικρού και άγαπητικού βιβλίου του Λίνου Πολίτη και νομίζω πως ό ύποθετικός εκδότης ενός αυτότελου τόμου των «Σολωμικών» θα είχε τό δικαίωμα να τιλοφορήσει τό βιβλίο *Ο Σολωμός στις βιβλιοκρισίες του Λίνου Πολίτη*.

Εκείνο που διαπιστώνει άμέσως ό άναγνώστης αυτού του τμήματος είναι ή άγάπη και ό θαυμασμός του συγγραφέα για τόν Σολωμό. Είναι όλοφάνερο ότι ό Ποιητής —με κεφαλαίο Π, όπως απαιτούσε ό Ζήσιμος Λορεντζάτος— δέν ήταν για τόν Πολίτη όχημα φιλολογικής σταδιοδρομίας αλλά έρωτας, από τόν όποιο άπέρρευσε ό πολύχρονος φιλολογικός μάχθος. Οι όχτώ βιβλιοκρισίες μαρτυρούν ότι ή έγνοια του συντάκτη τους για τόν Ποιητή είναι υϊκή. Δίνω ένα δείγμα αυτής της υϊκότητας:

«Η μελέτη αυτή των βιογραφικών λεπτομερειών και τό πλησίασμά μας έτσι στην ιδιωτική ζωή του Σολωμού, έφερε σέ πολλούς μά καινούργια προοπτική στόν τρόπο που τόν αντίκριζαν. Μάλιστα καθώς ή προσπάθεια των πρώτων ερμηνευτών συγκεντρώθηκε πιο πολύ στην κατανόηση του έργου του ποιητή, μερικοί από τούς νεότερους άναδιφητές των λεπτομερειών του ιδιωτικού του βίου ένωσαν,

ιδίαιτερη εύχαρίστηση να τονίζον τά σημεία εκείνα που τά έβρισκαν άσυμβίβαστα μέ την ιδανική μορφή που μάς είχαν πλάσει οι μαθητές του. Η προσπάθεια αυτή για τή «σμίκρυνση», όπως χαρακτηρίστηκε, ή χαρά να κατεβάξεις τά ιδανικά, είναι, φαίνεται, συχνό φαινόμενο σέ μέσους τύπους ανθρώπων, άποτελεσμα της άχαλίνωτης άφομοιωτικής όρμης να δει κανείς τόν γύρω του κόσμο πλασμένον καθ' όμοίωσή του — μήπως δέν άκούμε συχνά πως κι οι άρχαίοι τό ίδιο ήταν σάν και μάς, όλο διχόνους και μίση μικροπολιτικά, και τό ίδιο κι οι Άγωνιστές του 21; Στίς διαμαρτυρίες και στίς επικρίσεις, που εύτυχώς άκούστηκαν, οι ήδονιστές των μικροτήτων πρόβαλλαν την Ιησουϊτική άπάντηση πως δέν έχουν την πρόθεση να μειώσουν τό έργο του ποιητή, γιατί άλλο ό άνθρωπος κι άλλο ό ποιητής και πως δέ γυρεύει κανείς από τόν ποιητή πιστοποιητικά ήθικης.» (σσ. 301-302).

Η πρώτη από τίς όχτώ σολωμικές βιβλιοκρισίες δημοσιεύεται τό 1940 και ή τελευταία τό 1971. Τό άπόσπασμα που παρέθεσα προέρχεται από την πρώτη, γραμμένη όταν ό Πολίτης είναι 34 χρονώ. Αυτή την όργανημένη πρώτη διακήρυξη δέν την άπαρηγήθηκε ποτέ. Από αυτήν έκπορεύεται ό έπαινος για τούς μελετητές που δέν έπιχείρησαν να σμικρύνουν τόν Σολωμό και ό αυστηρός ψόγος για τούς ψέκτες του Ποιητή. Η διακήρυξη σήμερα μοιάζει παλιομοδίτικη, όσα όμως και άν της άντιτάξουμε, εκείνο τό άποτελεσμα της άχαλίνωτης άφομοιωτικής όρμης να δει κανείς τόν γύρω του κόσμο πλασμένον καθ' όμοίωσή του» διατηρεί όλη την άλήθεια και την όξυτητά του. Μήπως ό συμπάρεδρος του Σολωμού δέν κρινεται και μικροσκοπείται έξακολουθητικά sub specie nosti amoralismi;

Όταν, λοιπόν, ό Ν. Πολίτης έγραφε την πρώτη βιβλιοκρισία για τό βιβλίο:

Dionysius Solomós του Romily Jenkins (1940), είχε ήδη λάβει μέρος, με το κείμενο «Γιά τήν έκδοση του Σολωμού» (1938), στη γνωστή συζήτηση για τήν έκδοση του Σολωμού που ανάθεσε η Ακαδημία Αθηνών στον Ν.Β. Τωμαδάκη. Όταν δημοσιεύεται, 31 χρόνια αργότερα, η τελευταία –για το βιβλίο του Μανόλη Κ. Χατζηγακουμνη Σύγχρονα σολωμικά προβλήματα (Κριτική συμβολή) (1969)–, ο Α. Πολίτης έχει διανύσει τό μέγιστο μέρος του σολωμικού του βίου: έχουν εκδοθεί οι δύο τόμοι της χρηστικής έκδοσης των ποιημάτων και πεζών του Σολωμού και ο δίτομος παλαιογραφικός άθλος *Αυτόγραφα έργα*.

Αυτή η μακρά συμπόρευση με τόν Ποιητή –έχω τήν απόλυτη βεβαιότητα ότι πάρα πολλές νύχτες θά έχασε τόν ύπνο του προσπαθώντας νά λύσει ερμηνευτικούς ή έκδοτικούς ή παλαιογραφικούς κόμπους του Σολωμού– δέν τόν κατάστησε καχύποπτο και έχθρικό απέναντι στους άλλους σολωμιστές. Είναι χαρακτηριστικό ότι όχι μόνο οι δύο πρώτες του βιβλιοκρισίες –για τά βιβλία του Jenkins και του Levesque– είναι επαινετικές, αλλά και οι δύο τελευταίες –για τίς εργασίες του Χατζηγακουμνη–, πράγμα με ιδιαίτερη σημασία, αφού ο νέος φιλόλογος προτείνει γραφές και ερμηνείες που διαφέρουν από εκείνες του ώριμου και κορυφαίου σολωμιστή. Δέν πρόκειται για έπαινο που άπονέμεται από ήγεμονική γενναιοδωρία, από τήν επίγνωση της υπεροχής, αλλά για δίκαιη κρίση και αναγνώριση της φιλολογικής οξύνουιας του νεότερου.

Η ίδια δικαιοσύνη υποχρεώνει τόν Πολίτη νά μιλήσει με μεγάλη αυστηρότητα για τά βιβλία *Σολωμού, Ιταλικά Ποιήματα* του Κώστα Καιροφύλα, *Σολωμού ανέκδοτα γράμματα στον Ιωάννη Γαλβάνη* του Ντίου Κονόμου και *Διονύσιος Σολωμός* του Ν.Β. Τωμαδάκη. Θά προσφύγω πάλι σέ παράθεση αποσπάσματος:

«Αυτές οι λίγες παρατηρήσεις από τίς πάρα πολλές που θά μπορούσε νά σημειώσει κανείς (άλλά ή βιβλιοκρισία έχει κίωλας υπερεβεί τά θεμτάδρια) άρκοδν, νομίζω, για νά δειχτεί πώς ή παρουσίαση αυτή του έργου

του Σολωμού από τόν κ. Ν. Τωμαδάκη κάθε άλλο είναι παρά ίκανοποιητική. Τό σολωμικό του παρελθόν δέν του άφησε νά δώσει μιά άπλή και χρησιμη έκδοση, συνοδευμένη από μιά κατατοπιστική εισαγωγή, σύμφωνα με τίς επιδιώξεις της “Βασικής Βιβλιοθήκης”. Αλλά και θεωρώντας τό έργο “άλλότριον” προς τά σημερινά τόν ενδιαφέροντα, δέ θέλησε ο έκδότης ή δέν κατόρθωσε νά δώσει μιά έκδοση φιλολογικότερη, στηριγμένη στη μελέτη των αυτόγραφων. “Ο,τι έδωσε δέν είναι ούτε φιλολογική ούτε άπλή έκδοση χρηστική, και –τό σπουδαιότερο και μί έπιπρεπτό– παραδίδει άφρόντιστο και σέ πολλά σημεία άλλωιωμένο τό κείμενο του Σολωμού στον άνειδοποίητο αναγνώστη.» (σ. 380-381).

Αν λάβει κανείς υπόψη ότι, εκτός από τήν παλιά υπόθεση του Σολωμού της Ακαδημίας, ο Ν.Β. Τωμαδάκης ήταν καθηγητής της Βυζαντινής Φιλολογίας στη Φιλοσοφική Αθηνών, θά μπορούσε νά θεωρήσει τήν άπορριπτική κρίση του Αίνου Πολίτη ως προϊόν επαγγελματικής αντιζηλίας – κεραμεύς κεραμει κοτέει. Ωστόσο ή παράγραφος που παρέθεσα, ή κατακλείδα της βιβλιοκρισίας, έχει συνοψίσει ένα πλήθος συγκεκριμένων παρατηρήσεων. Στίς παρατηρήσεις αυτές, που άφορούν τό σολωμικό κείμενο, τήν ερμηνεία του και τόν όποιο ύπομνηματισμό του, και όχι σέ γενικότητες εδράζεται ή τελική κρίση του Α. Πολίτη.

Μέ τήν παράθεση παρόμοιων τεκμηρίων στοιχειοθετεί ο Α. Πολίτης και τήν κρίση του για τά βιβλία του Καιροφύλα και του Κονόμου. Αλλά για νά μή δώσω τήν εντύπωση πώς άλλο δέν κάνει παρά νά επικρίνει, κλείνω αυτή τήν περιδιάβαση στα «Σολωμικά» των *Βιβλιοκρισιών* με τή σύντομη καταληκτική παράγραφο της κρίσης για τό βιβλίο *Νεοελληνικά πηγαί του Σολωμού*:

«“Εναισιμος” είναι ή επίσημη όνομασία για τή διδακτορική διατριβή. Και πραγματικά οι άρετές της μελέτης προοικονίζουν για τόν νέο φιλόλογο μιά αίσια σταδιοδρομία. Του εύχόμαστε νά τήν πραγματοποιήσει, έτσι όπως μās τήν υπόσχεται με τήν πρώτη

του αυτή παρουσίαση». (σ. 398)

Έχω ξεπεράσει κι εγώ τά θεμτάδρια μιάς βιβλιοκρισίας και δέν μιλώσα ακόμη για κανένα από τά άλλα τρία τμήματά της. Δέ μου πολυπέφτει –μάλλον δέ μου πέφτει καθόλου– λόγος. Έτσι δέ μου άπομένει παρά νά δώσω ένα αρκετά άσυνήθιστο δείγμα της άμεροληψίας του Αίνου Πολίτη. Κρίνοντας τήν *Ανθολογία του Κωνσταντίνου Α. Τρυπάνη Medieval and Modern Greek Poetry, an Anthology* (1951) γράφει και τούτα:

«Στη δημοσίευση των δημοτικών τραγουδιών και στην κατάταξή τους ο έκδότης άκολουθεί τίς Έκλογές του Ν.Γ. Πολίτη. Και βέβαια οι Έκλογές, και σήμερα ακόμη, άποτελούν τήν έγκυρότερη συλλογή δημοτικών τραγουδιών, γιατί δυστυχώς ούτε ή συλλογή του Μελαχρινού ούτε ή νεότερη του Άγι Θέρου (που δέν μπορούσε νά έχει υπόψη του ο έκδότης) μπόρεσαν νά τήν αντικαταστήσουν. Αλλά, ύστερ’ από τήν κριτική του Άποστολάκη, ο φιλόλογος δέν μπορεί παρά μέ κάποια επιφύλαξη νά πλησιάσει τά κείμενα των Έκλογών – παράδειγμα τό τραγούδι του κύρ Βοριά (άρ. 94), για τό όποιο ο Άποστολάκης έδειξε πόσο έξω από τήν αισθητική του δημοτικού τραγουδιού είναι τά συνταγριασμένα από διάφορες παραλλαγές ισότιμα μοτίβα (κυρίως στους στ. 23-30), που όμως ο έκδότης [= ο άνθολόγος] τό παίρνει γντούσιο από τίς Έκλογές.» (σ. 51-58).

Θέλει κάποια παλληκαριά τό πράγμα – δέ μιλάνε συνήθως με τόση παρησία οι γιοί για τά λάθη των διαπρεπών πατεράδων τους!

Ν.Α. Τριανταφυλλόπουλος

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Τά τέσσερα παραθέματα –άπό τά όποια τά τρία αρκετά έκτενή– δέν άποβλέπουν στη δόγκωση αυτού του σχολίου ούτε μόνο στην κατάδειξη της εύθυμίας του Αίνου Πολίτη. Τά παρέθεσα για νά φανεί ότι είναι δυνατό νά γραφτούν σπουδαίες κριτικές με λιτά ελληνικά. Όσο για τό «προοικονίζουν» του τρίτου παραθέματος, έχω τήν εντύπωση που είναι ήθελήμενο – προσπάθεια νά παραμεριστούν κάποια άποθετικά ρήματα.